

gyűjtő: POUGRÁCZ VILMOS

gyűjtés ideje: 1974.

TART.: flordás, nyomtatók, cséplés

28 lap, 1 rajz

Földrajzi mutató: CSAKÁNY

SAK mutató: VII, A

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

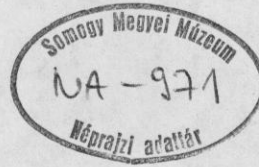
KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRONS

ÁTVEZETVE AZ EGYSÉGES LTK. 2739-es TÉTELE ALÓL

III/4/31.

2739.

CIFPL-RÓNAI MÚZEUM KARTOSVÁR

HORDÁS - NYOMTATÁS - CSÉPLÉS.

Csákány

I. A gabona behordásának munkatípusai és eszközei.

1. Hordás.

2. Aratás befejezése után 5-6 nap múlva kezdődött a hordás. Kedvetlen időjárási körülmények mellett - sok eső esetén - a keresztek 1-2 hétig is a tarlón maradtak mert a beázott keresztek szározgatni kellett.
3. Természetesen a száradás, nem csak a gyomnövények, hanem a gabona gazdag /vastag/ szára végett is.
- 4,5, Nem volt szokásban.
6. Nem.
7. Tárgytalan.
8. Igen, hosszuszekéren.

II. Hordás jármű nélkül.

Tárgytalan, mivel a jármű nélküli hordás ezen a vidéken ismeretlen.

III. Hordás vontatóeszközzel.

Vontatóeszközzel nem dolgoztak.

IV. Hordás szekérrel.

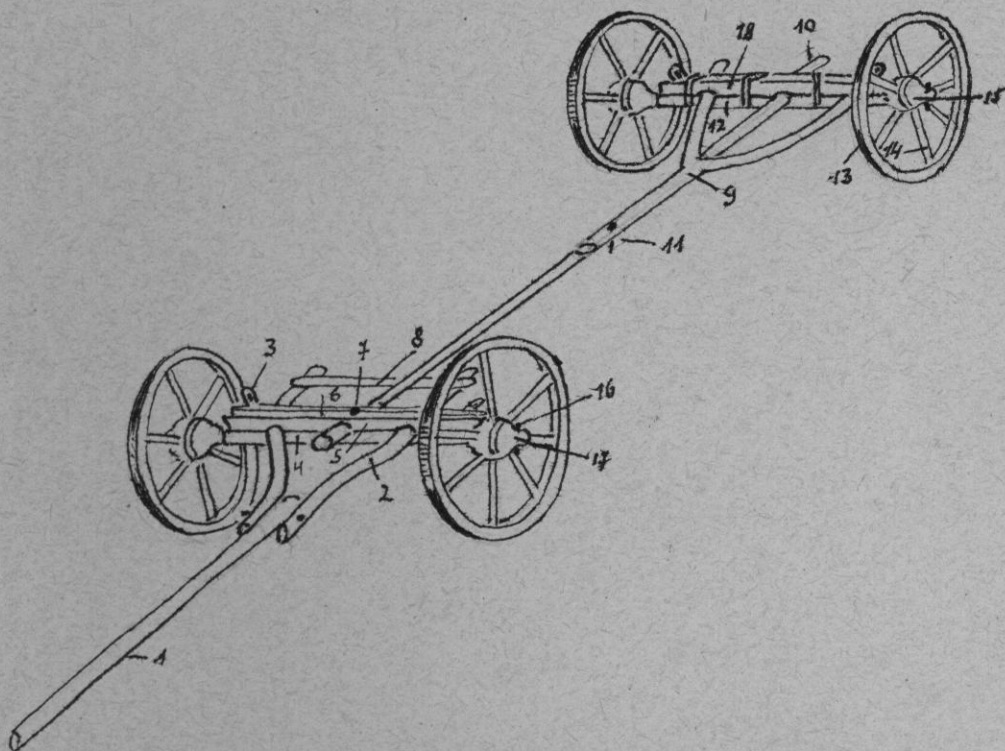
1. Szekér.

1/a. Lócs nélküli szekér nem volt.

2. A módosabb parasztek lovas és ökrös szekeret, a szegényebb parasztek tehenes szekeret használtak. /Módos parasztnak számított a 10-15 holdas, szegény parasztnak a 3-4 holdas./

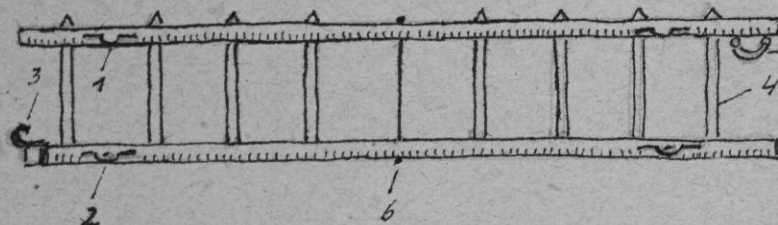
2/a. Ebben a községben a lovakat még a termelészövetkezet megalakításának hírére sem adták el. Ugy gondolták, hogy majd nem lépnek a szövetkezetbe és a fogat továbbra is tulajdonukban marad. A különböző vezetőségi tisztségek elnyerésének reményében éppen a módosabb 5-6 hangadó parasztek lépett be elsőként a szövetkezetbe, ennek tudatában az egész község lakossága belépett, élő és holt felszerelését bevitte a termelészövetkezetbe.

A hosszuszekér részei:

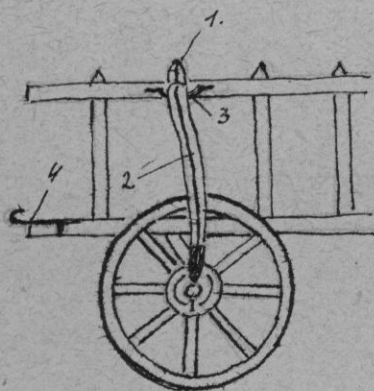

1. Rud
2. Első ágas
3. Rakanca
4. Első tengő
5. Vánkos
6. Fürgettyü, fürgentyü, fűrgettyü
7. Fürgettyü szeg
8. Fuha
9. Hátsó ágas
10. Hosszu nyújtó
11. Nyújtó szeg
12. Hátsó tengő
13. Kerék sín, kerék ráf
14. Küllő
15. Kerék agy
16. Tengő szeg
17. Perszej
18. Ágy

A szekéroltal részei:

1. Löcskarika
2. Rakanca fészek
3. Sarogja tartó
4. Zdp
5. Lsigatartó
6. Kötővas

1. Löcs
2. Löcsvasalás
3. Löcskarika
4. Sarogjatartó

3. Gabona behordáskor két lovat vagy két ökröt vagy két tehenet fogtak a szekérbe.
4. Gabona behordásra használt szállítóeszköz a hosszuszekér volt.
- 4/a. A hosszuszekeret rövid szekérből alakították át. Az oldalakat levették, a rövid nyujtót kihúzták és helyébe hosszú nyujtót, az oldalak helyett lajtorját tettek; hosszúra csinálták.
5. Különbség nem volt.
6. Vendégoldal. Pm. Tedd fel a vendégoldalt. /t.i. a vendégdurungra/ A vendégoldalak a szekéroldalon keresztül fektetett vendégdurungon feküdtek; az egyik közvetlen az első lőcs előtt, a másik a hátsó lőcs mögött. Ezeknek végei át vannak furva, ugyszintén a vendégoldalak ide érő része is, a kettőt vas vagy erős akácfa szeggel egybefoglalták.
7. Átalakításkor először levették a fenékdeszkákat, az oldalakat és a rövid nyujtót hosszúval cserélték fel majd feltették a lajtorját. A lőcskarikákat a lőcsbe illesztették. Ezzel egyvonalban lent a lajtorján van a rakonca-fészek, ezt behelyezik a rakoncába és sasókával rögzítik. A rakonca a tengelyt és a vánkost átkötő vasfoglalatán lévő kb. 6-7 cm. hosszú átlukasztott csap. /vastag szeg/ A nyomórudat és a kötelet felrakják a szekérré, a villát a szekérderékban keresztül fektetve az egyik lajtorja fokba beleakasztják és hordásra kész.

V. Előkészület a hordáshoz.

1. Aratás után néhány nappal. Esős időben a hordás 1-2 hétig is eltolódik.
- 1/a. Tartósnak mutatózó száraz időt.
- 1/b. Ujhold után. Megfigyelésük szerint az ujhold mindig esőt hoz.
- 1/c. Régen pénteki napon valóban nem hordtak gabonát, utóbb minden munkanapot kihasználtak.
2. E vidéken a hordás első napjának nem volt ünnepi jellege.
3. A IV./7. szerint.

4. Minden fogathoz kettő.
5. A szekéren lévő rakodónak, a lent állót adogató-nak nevezték.
6. Az adogató hosszunyelű, két águ vasvillát használt, a rakodó a kévét kézzel rakta el.
7. Hétköznapi ruhában; ing, nadrág, bocskor vagy bakancs, fején kalap.
8. Két ökröt, két lovat vagy két tehenet.
9. Felnőtt férfi vagy legény.
10. A lajtorján keresztül fektetett deszkán.
11. A szekér tetején ülve.
12. Szekérideszkán a hajtó mellett.
13. Rakodásnál az ülést a fenékdeszkára fektették.
14. Előbb a rozsot és buzát majd valamivel később az árpát és zabot hordták be.
15. A rozs általában 1-2 héttel előbb érik mint a buza, ezzel kezdtek az aratást. A buza az árpával majdnem együtt érik. A zabot július közepén szokták aratni. A hordás ennek sorrendjében történt.

VI. Rakodás.

1. A keresztet kévehányó villával az adogató rakta fel.
- 1/b. Rakodó a gazda, adogató a munkabíró felnőtt legény vagy lány.
A feleség a hordásban nem vett részt.
- 1/c. Rakodó a gazda, adogató a részesarató vagy a kisegítője.
2. Szép időben bármelyik oldalon, szeles időben szélmentére.
3. Amennyiben a tarló mindkét végét dülőt szegélyezte a közepén, ha csak egyik végén volt dülőt akkor az ellenkező végénél.
Itt 2-3 keresztet raktak fel, a többi a dülőhöz közel eső részből, hogy a süppedő talajon az állatokat ne erőltessék meg.
- 4,5. Ilyen szekérre nem rakodtak.
- 5/a, b. Előbb megrakták a szekér derekát, hogy a lajtorjával szint legyen. A szekér hátsó részén a kévét a kötés alatt/töve felé/

belenyomta a lőcsbe, egy maroknyit a szálakból maga felé huzott és erre helyezte a következő kévét. A kévék kalásszal a derék felé voltak fektetve. Mikor egy sort végigrakott akkor völgyelt. Négy-öt sorban 5-6 keresztet raktak így fel.

5/c,d. Ismeretlen.

6.6/a,c. Ismeretlen.

6/d. Csikólovak után 3, kifejlett lovak után 6, tinók után 4, ökrök után 7, négy ökör után /uraságoknál/ 10-et is felraktak.

6/e. Nagyban befolyásolja. A dülőutak általában földutak, eső utáni kiszáradt kátyuk, tocsogók gödreivel, ehez mértén kell rakodni, figyelembe véve természetesen az igavonó állatok teherbíró képességét.

VII. A rakomány lekötése.

1. Nem volt szokásban.
 2. Kötéllel, ruddal.
 3. Rudazóköté. Egyik vége a csigán átfurt lyukba volt hurkolva/bal oldalon/a többi a csigára volt gombolyitva /motola/és kétszer hurkolva. Pm. A rudazókötelet dobđ fel. /t.i. a megrakott szekér tetejére, hogy a rakodó a nyomórudra fektesse/
 4. Nyomórud A rakodás befejezése után az adogató hátulról feladta a nyomórudat majd a szekér elejéhez menve az ágasra lépett. A rakodó vállára vette a nyomórudat, előre billentette, az adogató pedig a hosszuláncot ráhelyezte a rud végére. A rakodó próbálja lenyomni a rudat s ha kis erőfeszítéssel sikerült, akkor megfelelő lesz a lekötés.
- 4/a. Hosszulánc. Pm. Engedj egy fordítást a hosszuláncon. /t.i. ha a nyomórudat erővel nem lehet a völgyelésre lenyomni, akkor a jobb lajtorja első fokán belül felcsavart hosszuláncból egy fordítást engedni kell./

4/b. Hosszucsigát /hengercsigát/

4/c. A csigára gombolyított kötelet kibontják, a nyomórúd végére rákötötték s a rakodás befejeztéig a szekér maga után húzta.

5. Nem volt szokásban.

5/a. Hurok.

5/b. Hurok.

6. Rudal. Pm-A szekeret lehet rudalni.

Azx adogató által a szekér hátsó részén feladott rudat a rakodó a jobb vállára emelte és a rudatx előre billentette, hogy a rud feje beleakadjon a hosszuláncba. A láncot úgy kellett a rud fejére helyezni, hogy az mindjárt ne feküdjön a rakományon-így nem volt nyomó hatása-hanem a hosszucsigával történt szoritással érje el a völgyelést. A lapickákkal forgatott csigán ha feszült a köté, a rudalás jó volt. A kötél végét a csigára hurkolták.

VIII. Munkaszervezet és munkamegosztás a hordásnál.

1. A hordás közeli rokonok, szomszédok segítségével történt.

2. Gyalognapszámban vagy pénzben megegyezés szerint.

2/a. Amikor arra szükség volt.

3. A hordásban résztvevők jó ellátásban részesültek. Tyukhusleves, csirkepaprikás, vizen kullogó percc, kalács, bor, bőven volt az asztalon. /A vizen kullogó percc tulajdonképpen sült percc de hogy a tészta a sütésnél nagyon ne keményedjen meg, sütés előtt a kiformált nyers perccet lobogó /forró/ vízbe tették és onnan került a sütőbe.

4/a. Családtagokkal, közeli rokonok, szomszédok iga segítségével.

4/b. Teljes napi ellátást adott.

4/c. A családfő volt a rakodó, legény fia az adogató. Feleség és a lány az asztagrakásban segédkeztek.

4/d. Segítség esetén 2-3 igaerő is dolgozott, ilyenkor a segítség

- adó volt a rakodó és valamelyik családtagja az adogató.
5. A behordás a gazda dolga volt, részesaratók segítettek a hordásban és amikor a gazda gabonája befogyott, a részesaratókékat is behordták. A gazda szekerét, fogatját adta hozzá.
 - 5/a. Élelmezést kaptak.
 - 5/b. Frustokot, délebedet és vacsorát. Huslevest, húst, kalácsot, bort.
 - 5/d. Az első világháború előtt napi 20 krajcár volt a napszám, utána 60-70 fillér, a második világháború előtt 1 Pengő.
 - 5/e. Rakodó, adogató munkára voltak kötelezve.
 6. Nem.
 7. Reggel a fogatok egyszerre indultak a tarlóra, különböző irányba, ahol a gazda földje volt. Éppen ezért az érkezés nem történt egy időben. Ha még is 2-3 szekér egyszerre érkezett, -ritkán előfordult- vártak amíg a lerakodásnál rájuk került a sor.
 8. Általában kettőre ha a learatott földek egymáshoz közel feküdtek. Ellenkező esetben minden ígához egy adogatót.
 9. 1 óra a délebed szünetében.
 10. Uraságoknál a részesaratóknak szerződés szerint részt kellett venniük a hordásban; adogatók, asztagrakók voltak.
 - 10/a. Ilyen esetben előbb az uraságok részét hordták be.
 - 10/b. A faluban az urasági szérü egyik sarkában.
 11. Az urasági gazda.
 12. 30dkg. szalonna, 5 kg. liszt hetenkint.
 13. Mivel a községben csak egy cséplőgép volt, az urasági szérük is a községben voltak, közvetlen a major mellett, az összes iga ide hordott.
 14. Reggel harmatfelszáradás után kezdődött a hordás és dolgoztak amíg láttak.
 15. A kiüresedett kukorica góréban.

16. Nem.
17. Naponta háromszor étkeztek; cibereleves volt a frustok, délebedre kifőtt tészta piritott hagymával s a tészta leve némi izesítéssel képezte a levest, vacsorára szalonnát ettek.
18. Az uraság gazdája.

B.A behordott gabona tárolása.

IX.A csépeletlen gabonának fedett helyen való tárolása.

Tárgytalan, mivel vidékünkön a behordott gabonát csak szabadban, szérűn tárolták.

X.A csépeletlen és el nem nyomtatott gabona szabadban való

tárolása.

1. Szérű.
2. A szérű kifejezés a behordott és csépeletlen gabona tároló helyét jelentette.
- 2/a, b. Nyomtatásra nem emlékeznek.
3. A telekben. Általában minden gazda a telekbe, kertbe rakta a gabonát.
- 3/a. Szérű.
- 3/b. 4. 5. Ismeretlen.
6. Kazalhely. A csépeletlen gabonából asztagot, az elcsépeelt szalmából kazalt raktak.
7. Nincs.
8. 8/a, b, c. Közös szérűre nem emlékeznek.
9. Tárgytalan.
10. Szérűben, kiemelkedőbb helyet, ahol az esőviz az asztagok alá nem folyhat be.
11. Asztagból való cséplésnél az asztag előtt a talajt felsarabol-
ták.

C.A behordott gabona a csürben/pajtában/ és a szérűn.

XI.A csépeletlen gabona csürbe/pajtába/rakása.

Tárgytalan mivel e vidéken csürök nincsenek, pajtába pedig nem raktak gabonát.

XII.A csépeletlen gabona összerakása szabadszérün.

1. A kötött gabona szérün összerakott csomója asztag, a kötetlené -ha volt ilyen-bogla./ A kötetlen gabonát köralapra, a kötött gabonát téglalap alapra rakták./
 - 1/a. Az asztag csépeletlen gabonából van rakva, a kazal kicsépett szalmából.
 - 2/a. A behordott gabona kévájéből tetőztek, végezetül szalmát raktak a tetejére, amely a tartós esőzésben megvédte a gabonát a beázástól.
3. Bogla.
4. Árpát.
5. Kötetlen gabonát boglába rakták.
6. Igen.
 - 6/a. Ha az árpának rövid szára volt.
 - 6/b. Boglába az asztagok végénél.

XIII.A kévébe kötött gabonarakomány /behordás után/

1. Igen.
2. Szegényebb parasztok néhány szekér gabonájukat valamelyik gazdánál csépettették el.
3. Csomó.
4. Téglalap.
5. Fenek, oldal, tető.
6. Körteszaru. Alulról kissé szélesedik kb. az asztag 1/3 részéig, azon felül menedékesen keskenyedik a csucsig.
7. Csucsos.
8. Hordás reggelén megsarabolták/kapával felkapálták/a gyepet

az asztagnak kijelölt téglalap mellett. Ez olyan 3x2 m. volt, ahová a gabona lerakása közben a kalászból kipergő szemek lehulltak s amelyet összesepertek és a baromfiakkal feletettek.

XII. Előkészület az asztagrakáshoz.

1. A búzát és rozsot 7-8 m. távolság közzel egymás mellé rakták, hogy a cséplőgép beférjen közéjük.
2. Buza és rozs egymással átellenben, árpát a rozsasztag végéhez szokták rakni.
3. Közösszerű nem volt.
4. A számítás alapját a kereszttek képezték. 12 keresztre egy ölet számítottak; 120 keresztnél 10 öl volt a hossza, szélessége négy kévehossz völgyeléssel.
5. Amikor a kereszttek 2/3-át asztagba rakták, a maradék 1/3 rész tetőzésre kell.

XV. Az asztagrakás munkaszervezete.

1. Asztagrakó, kéveadogató.
2. Az asztag nagyságától függ. Általában egy asztagrakó és egy adogató.
 - 2/a. Az asztag jobb felét az egyik, bal felét a másik.
 - 3/a. Minden paraszt tudott asztagot rakni de kimondottan jó asztagrakó segítségét is igénybe vették.
 - 3/b. Nagyobb birtokos parasztnál a béres vagy a részesarató.
 - 3/c. Uraságoknál a béresek.
4. Igen. Pallér.
 - 4/a. Kisgazdánál valamelyik adogató.
 - 4/b. Magygazdánál a béres.
 - 4/c. Uraságoknál a béresgazda.
5. Ténykedése abban nyilvánul meg, hogy az asztagrakót figyelmezteti ha: az oldalban a kévék küljebb vagy bennebb vannak rakva, kazalvégekben a kévék kieresztését elégtelennek találja; küljebb vagy bennebb kiáltással irányít.

XVI. Az asztagrakás munkamenete.

- 1.1/a. Az asztag alapja mellett felsarabolt helyre.
- 1/b. Csak a fenék egyik oldalára. A rakó mellett egy adogató is van, az adja a kévét a rakó kezébe.
- 1/c. Hosszunyelű, kétágu vasvillával.
- 1/d. Először a völgyelést azután középen kezdve az egyik majd a másik sort.
- 1/e. Minden fordulóban lerakták.
- 1/f. 1/c. szerint. Amikor az asztag elérte a megrakott szekér magasságát, sekrestyét tettek az asztagra. Ennek az volt a célja, hogy az egyre magasodó asztagra a szekeres a kévét már nem tudta feldobni, ide dobta a sekrestyére, ahonnan egy ott álló adogató feldobta az asztagra. / A sekrestye 2 db. 2 m. hosszú durungra szegezett deszka tákolmány, amelyet az asztagba beépítettek, az asztag befejezése után pedig kihúzták. /
- 1/g. A villát mindig a kötél mellé szúrták és oldalt fordítva dobták fel az asztagra.
2. Az asztagrakás eszközei.
 - 2/a. Kézzel.
 - 2/b. Amíg az asztagrakó közelében dolgozott kézzel, távolabbra háromágu vasvillával.
 - 2/c. Sekrestyéről.
 - 2/d. Nincs.
 - 2/e. Sekrestye. Pm. Be kell tenni a sekrestyét, könnyebb lesz az adogatás.
 - 2/f. 1/f. szerint.
 - 2/g. A létra fokán álltak háttal az asztagnak. Ha két adogató állt a létrán, azbalul állónak a szekéren lévő adogatótól villával kellett átvenni a feldobott kévét, ettől a fentebb álló kapta el. Szándékosan használom ezt a kifejezést mert a lendülettel feldobott kévébe kell a villát beleszurni. Sokszor nem sikerül.

2/b. Így nem adogattak csak sekrestyéről.

3. Feneke.

3/a. Dereka.

3/b. Az asztagfenéket szalmával vastagon beterítették, a befejezett asztagot pedig körülárlkolták.

3/c. Tárgytalan.

3/d. Szalmából.

3/e. Csak az első sorban kerülnek a fejek a szalmára, a második sor kalásza az első sorban lévő kékék kötéséig, a többi sorok a kéve tövére a kötésig.

4. Nincs neve.

4/a. Nincs neve.

4/b. Tővel kifelé.

4/c. Minden falkévesorra fejjel kifelé fektetik a kékéket, a külső kévesor kötélig. Közepén hosszan kettőzötten völgyelnek.

4/d. A fenékben a 4-5 sortól kifelé minden sor falkévéjét egy arasznyival küljebb engednek az alatta lévő sor tövére. A kieresztés addig folytatódik, míg az asztag derekének 1/3-ig ér.

4/e. Mindkét oldalon sorba rakják a kékéket, rá fejjel kötélig völgyelnek.

Az asztag befedése kékével.

5. A hordott gabona kékéjével de szalmával is befedik mert cséplésig esőnek is ki van téve.

5/a. Fedés.

5/b. Csucsos.

5/c. Tetővel lefelé.

5/d. Kisebb kékéket, amelyeket tetszés szerint lehet elhelyezni.

5/e. A keresztet 1/3-át.

5/b. A fenék legfelső sor kékéjét a kötésen alóli rész negyedével kezdik; beszedik.

5/g. Mint a fenékkékéket de vastagabban völgyelnek, hogy a gabona-

- fejek magasabban legyenek mint a kéve szára.
- 5/h. Igy nem rakták.
- 5/j. Az asztag körüli kaparékot kévékbe kötik és az asztag csucsára rakják.
- 5/k, l, m, n, o. Tárgytalan.
- 5/p. A csucs felé már ugy rakják mint a szekérre; két sorra völgyelést majd csak két sort, a kévét kalással a kötélig szembe fektetve. A tetőzést kalással egy irányba rakott kévékkel zárják-tővel felfelé-igy jobban megfekszi a szalma.
- 5/r. Nem tettek.
- 5/s. Az asztagra hosszú létrát támasztottak és az asztagrakó gráblával lehuzta a kócot/gabona szálak/ majd villával rávert azokra a kévetővekre amelyek küljebb voltak, hogy az asztag felülete egyenletes legyen.
- 5/t.1. Régi időkben is már alkalmazták.
- 5/t.2. A szalmával való fedés rendes szokás volt. Az asztag csucsára létrán adogatták fel a szalmát, ott az asztagrakó egyforma vastagon villával elrakta. Szalmakötéllel két póznát összekötöttek és a csucson méteres távolságra átdobták, hogy a szalmát a szél le ne sodorja.
- 5/v. Vasvillát.
6. Nagy gonddal és formásan raktak minden asztagot mivel a községben egy cséplőgép volt és számítást csináltak, hogy kb. mikor ér a portára.

XVII. Az asztagba rakott gabona kártól való megóvása.

- 1/a. Ponyvával letakarták.
- 1/b. Nem.
- 1/c. Tárgytalan.
- 1/d. Szalmával és ponyvával.
- 1/e. Igen.
2. Nem lehet.

- 2/a. Esetleg vízzel.
- 3.3/a. Nem védekeznek.
- 4.4/a. Madárijesztőket nem tűznek az asztagra.
5. Nincs óvintézkedés.
6. Nem őrzik.
- 6/a. Tárgytalan.
7. Közösszerű nem volt.
8. Van. 100 literes hordó vízzel tele, szikracsapó, rudra kötött szalmacsóva.
9. A helyi és szomszédos községek tűzoltóit riasztják, a templom harangját félreverik.
10. Az asztagot szét kell bontani ameddig beázott, megszárogatni és visszarakni.
11. Gerendákkal támogatják meg.
- 11/a. Gyámol.

D. A szemnyerés eljárásai.

1. Cséplés, masinálás.
2. Csépléssel, masinálással.
- 2/a. Nem volt szokásban.
- 2/b. Igen, az első világháború előtt és után.
- 2/c. Nem volt szokásban.
- 2/d. Nem tudnak róla.
- 2/e. Gőz és motorhajtású cséplőgéppel.
3. Motorikus erővel való cséplés termelőszövetkezetben.

XVIII. A cséplés kezdetleges alkalmi módja.

A fejezetben ismertetett cséplési módok itt ismeretlenek.

XIX. Nyomtatás.

A nyomtatással való szemnyerésre nem emlékeznek.

XX. Cséplés cséphadaróval.

1. Igen. Még az első világháború után is, amíg a községben cséplőgép nem volt.

- 1/a. Kis és középparasztok. A nagygazdák kivártak amíg valahonnan cséplőgépet hoztak a községbe.
- 1/b. Nem szoktak. 1940-ben még használtak kézicsépet zsuppnak valót csépelni. A községben ma már nincs zsupptetős ház.
- 2/a. Igen; babot, borsót.
- 2/b. Buzát, rozsot, árpát, kölest.
3. Csépel.
- 3/a. Cséplés.
4. A szérün.
2. A fűvet lekaszálták, kapával felsarabolták, az egyenetlen részeket nedves agyaggal simára döngölték.

XXI. A cséplés eszközei.

2. E vidéken a kápás kézicsép volt használatban. A csép nyele 180 cm., a hadaró 1-1.20 m. A nyél és a hadaró végén bőrkáva volt szíjjal ráfűzve. E kettőt telekszija kötötte össze. A csépnyelén a káva lazább fűzéssel használat közben forgatható volt, a hadaró kápája szorosan volt fűzve és nem forgott.
3. Háromágu favillával.
4. Törekgráblát.
5. Falapát, szórólapát, seprű, felezőseprű.

XXII. A cséplés munkájának menete és munkatípusai.

1. Eltérés volt.
- 2/a. Mikor zsuppnak csépeltek, egy keresztnyi kévét kioldatlan, sorban fejjel egymáshoz fordítva raktak a földre. A kévét kétszer végigcsépeltek majd megfordították és ezt az oldalát is kiverték. Ezután a kévét ölbe véve megrázták, kézzel veregették, hogy a szemek kihulljanak belőle, majd oldalt csomózták. A kicsépelte szemet grábla fokával csomóra tolták, hogy a további cséplésnél ne zuzódjanak. Most a csomózott kévékből 5-6-ot kibontva elterítették, egyszer végigcsépeltek, következőleg

a csépnnyéllal megfordították és újra végigverték majd a zsuppszalmát ölbeszedték. 2 kévéből kötöttek egy zsuppkévét.

Szalmára való csépléskor a kezdő munkamenet ugyanaz. Amikor a bekötött kévét mindkét oldalon végigverték, a kévét kioldva, elterítve 2-3 -szor megcsépeltek, fordítás után ugyancsak és favillával megrázták majd leszedték a szalmát.

2. Banda. 3-4 emberből állott.
3. Hármás cséplésnél kettő oldalt állt, egy középen hátrált: négyes cséplésnél kettő oldalazott, egy közből előre és egy hátrafelé ment.
4. Amikor ketten csépelnek az egyik is a másik is folyamatosan üt, egymással szembe állva de az egyik középen hátrál. Az ütés így hangzik: ta-ta...ta-ta. Hármás cséplésnél szintén folyamatos csak a cséphadarót lassabban emelik most fel, hogy a harmadik időben üthessen: ra-ta-ta...ra-ta-ta. Négyesben kezdi az 1-es, folytatja a 4-es majd a kettő és a hármás: ta-ta-ta-ta.
5. Igen. Hármás cséplésnél így beszélnek a cséphadarók: "egy nincs itt" négyesben: "mind itt vannak".
6. Ilyenről nem tudnak.
7. Nem.
8. Hármásban való cséplésnél kettő terített és fordított, a harmadik kötözött. Négyesben egy terített, kettő fordított, a negyedik kötözött.

XXIII. Munkaszervezet és bérezés a cséplőknél.

1. Helybeliek.
2. Kölcsönös segítség.
- 2/b. Nem volt szokásban.
- 2/c. Nem tudnak róla.
3. Nem tudják.
4. Három keresztet.
5. Nem volt.

XXIV. Az elcsépelte gabona és szalma összetakarítása.

1. Szem, ocsu, nagytörek, kistörek, poyva, szalma.
2. Gráblafejjel összetolták.
3. Ilyenről nem tudnak.
4. Zsupp készítéskor összmarokra fogják a gabonaszárat fejjel felfelé, felemelik a levegőbe, megrázzák majd földhöz ütögetik. Szalmából kötelet fonnak és bekötik-.
5. Kézzel kiszedik.
6. 8 marokból és derékon kötőfával kötik össze.
7. Kazal.
8. A szérü másik oldalára.
9. Töreket, povvát összekeverve külön csomóba rakták és szalmával befödtek.

XXV. Szemnyerés gépek segítségével.

1. Masinálás.
- 1/a. Masinál.
2. Tüzesgépek.
- 3/a. Hertelendy László uraság vásárolt először tüzesgépet/gőzkazán/ a községben 1928-ban. Ezzel a cséplőgéppel csak a saját termését csépleltette. Bereczk Pál szintén 1928-ban vásárolt motoros cséplőgépet, ő csépelte el az egész község gabonáját.
- 3/b. Ilyen célból a gazdák nem társultak.
- 3/c, 4, 5, 6. 6/b, c, d. Tárgytalan.
- 6/a. A tulajdonos.

XXVI. A cséplés emberi erővel hajtott cséplőgépen.

Ilyenre nem emlékeznek.

XXVII. A cséplés munkája állati erővel hajtott géppel.

Ilyenre sem emlékeznek.

XXVIII. Cséplés gőzgéppel.

1. Masina.
2. A hajtógép kazán, a másik a cséplőgép.

- 2/a. Elevátor.
3. Lajt, vizeshordó, tűzfecskendő, mázsa, vedrek, szerszámosláda.
/hobelevánc/
4. Villát és kévevágó kést.
5. Vedreket, petrence rudra felszerelt kisebb ponyvát, povva és törekhordásra.
6. Nem, mivel a cséplőgép mellett szerződttetett munkások dolgoztak.
- 7.8. Tárgytalan.
- 9,10. Tárgytalan.
- 10/a. Mindig a csépelтетő gazda huzatta a gépeket a saját portájára.
- 10/b. Igen.
- 10/c. Nem.
- 10/f. A csépelтетő gazda.
11. Vontatás.
- 11/a. Vontatók.
- 11/b. A kazánt és a cséplőgépet is 4 ökörrel vagy 4 lóval vontatták.
- 12.13. Közös szérü nem volt.
14. A vontatást a csépelтетő gazda végezte ha megfelelő igaerővel rendelkezett. Ha nem, akkor a szomszédok vagy közeli rokonok segítettek.
- 14/a. Lásd 14.
15. A csépelтетő gazdák.
16. Ökrökkel, lovakkal.
- 16/a. Négy ökör vagy négy ló.
17. Uradalom itt nem volt.
18. Nem tudják. Magánjáró gépek a községben nem voltak.
19. Három-négy embert a rokonság köréből. Egyet a mázsához, egyet az asztaghoz és kazalhoz és egy volt a figyelő. Bármire szükség volt neki szóltak és ő intézkedett.
20. Tárgytalan.
- 20/a. A géptulajdonos által szerződttetett munkásokat a családjai

látták el.

20/b.Tárgytalan.

20/c.Szintén családjai látták el.

21.22.23.Tárgytalan.

24. Hajnaltól-sötétig dolgoztak, 1 órás ebédszünettel.Frustokot, estebédet mindenki otthon fogyasztott.

25. Délebéd idején 1 óra.Máskor pihenő csak akkor volt ha a főszi j elszakadt vagy gabona nemenkint a cséplőgépben rostát kellett cserélni.

26. Egész nap.

27. Tárgytalan.

28. Asztagosok,kazalrakók villát,kévevágók kévevágó kést.

29. Délebédkor a gazda udvarában,este otthon.

30. Délebédre bab vagy burgonya vagy zöldségfőzelék hussal,kifőtt tészta /mácsik/ vagy kalács.A nehéz napi munka megkövetelte a jó táplálkozást.

31. Julius közepe táján.A sok vontatást és időfecsérlést elkerülni dő,utcasoronkint,házról-házra vontatták a cséplőgépet.

32. A cséplés 10-én történt,minden tizedik mázsa a géptulajdonosé volt.Ebből elégitette ki a szerződött munkásait.Ezek a nyári cséplési keresetnek 5.5%-át kapták együttesen.A cséplés befejez- tével 8-10 q.gabonát kerestek fejenkint.

XXIX.A cséplés munkamenete és munkamegosztása a paraszt- birtokon.

1. Először a cséplőgépet vontatták,ezt követően a kazánt;4 ló vagy 4 ökörrel.A hosszuszekeret,amelyre a mázsát,vizfecskendőt és szerszámosládát tették 2 ló huzta.Mind erről a cséplető gazda gondoskodott.

2. A szérün általában úgy rakták az asztagot,hogy egyik felől a buza,másfelől a rozs volt,e közé vontatták be a cséplőgépet és visszintezték.Héberrel megemelték azt az oldalát amelyik

lenebb volt és szabályozható vasfoglalattal ellátott vastag ékekkel rögzítették a kerekeket. A cséplőgép asztalát kinyitották és alátámasztották. A hajtószijat a cséplőgép hajtótárcsájára téve kihuzták, a kazán vontatóknak a lendkerékkel egy vonalban kellett megállni. Az eltérést héberrel igazították ki megfelelő irányban s a hajtószijat a lendkerékre téve hátranyomatták a kazánt, amíg a szij szükségképpen feszült. A kazán kerekeit is fa-ékkal kikötötték. A vízfecskendőt a kazántól nem messze fekszerelték, a mázsát a cséplőgép mellé állították. Figyelmeztető füttyszóra elkezdődött a cséplés.

3. Az etető védőüveget téve a szemére beállott az etetőállásba, az asztag felőli részen kévevágó késsel a kezében mellé állt a kévevágó. A zsákos a garatra feltette a zsákokat. Az asztagosok hosszú létrán felmentek az asztag tetejére, leadták a póznákat, ledobálták a tetőfedő szalmát és csusztatni kezdték a kévét a cséplőgép asztalára a kévevágó mellé. Az asztag végeiről a másik kévehányó hosszunyelű, két águ vasvillával adogatta a kévét az elsőnek. A kévevágó fejjel lefelé fordítva, kötelénél fogva az etető ölébe tette a kévét, miközben a kötelet késével elvágta. Az etető a kévét jobbra-balra huzva lassankint leeresztette a dobba. A szalma hordók a szalmarázóból hulló szalmát amikor megfelelő mennyiségben összegyűlt, villára vették és vitték a kazlázóknak. Amikor a kazal magasodott, létrára állva adogatták fel a szalmát. Későbbben elevátor könnyítette meg a munkájukat. A törekesek a töreket és a povvát gráblával huzzák ki a gép alól és rakják a töreksaroglyára. A kazlázók a kazlat igazgatják. A pihenő etető gyakran körüljárja a cséplőgépet, elvégzi a szükséges igazításokat, olajozást, zsirozást, szurkozza a főszijat.

Amikor az asztag elfogyott, a hulladékot /kuszma/ villával összekaparják, a kihullott magot összeseprik, kosárba merik és beöntik a dobba. A cséplőgépet rövid ideig üresen járatják, kiporolják.

4. Buza, rozs, árpa, zab, egyéb.

5. Amikor a gazdánál a cséplés befejeződött, először is ledobják a főszijat és felgöngyölítve a szerszámos lédába helyezik. Becsukják a cséplőgép asztalát, az alátámasztókat felteszik a tetejére. Felszedik a kerekeket rögzítő ékeket, a rudakat helyükre illesztik. A hosszuszekerre felrakják a szerszámos lédát, mázsát, vízfecskendőt, vizeshordót, vedreket. Az igaerő vontathatja.

A kazlazók rendezik a kazalt; szalmakötéssel vastagabb póznákat párosával összekötnek és a kazal csucsára 2m. távolságban ráhelyezik, hogy a szél a tetőt ne tudja kibontani. A törekesek szalmával befödik a töreket. Ennyi a szerződött munkások kötelessége. A szérü összetakarítása, rendezése már a gazda és családja dolga.

6. A tüzesgépeké napi 120 q., a benzinmotoroké 150-160 q., a traktorral hajtott cséplőgépeké megközelíti a 200 q.-át.

7. Cséplés befejeztével áldomást ittak. Ehez a szerződött munkások is hozzájárultak, valamint a géptulajdonos is. Amíg az italban tartott énekeltek, mulattak.

XXX. Cséplés nagybirtokon.

1. Béresekből, szerződéses aratókból.

2. A cséplő-bandagazda.

2/a. Nem azonos. Az arató-bandagazdát a szerződéses aratók maguk választották, a cséplő-bandagazdát pedig az urasági gazda jelölte ki, helyesebben a major-gazda.

3. A szerződött aratóké volt minden tizedik kereszt, ezeket az urasági szérü egyik sarkába hordták össze, a kicséplelt gabonán és ennek szalmáján osztoztak. Más járandóságuk nem volt.

4. Egy cséplőcsapat 17 főből állt; 1 mázsáló, 2 zsákoló, 1 etető,

2 kévevágó, 2 kévedobáló, 2 törekes-polyvás, 3 kazlazó és 4 szalma-hordó.

6. Tárgytalan, mivel helybéliek voltak a cséplő munkások.
7. Cséplés közben csak az etetőt váltották.
8. Naponta délebed időbe 1 óra pihenő volt, ételt a faluból vittek, a családtagok.
10. Pirkadattal kezdődött a cséplés és általában naplemente után fejeződött be.
11. A cséplési idényben 6-8 q. gabonát kerestek de ez aratói rész is. A 10-en aratást azért kapták meg, hogy cséplési rész külön nem járt, mivel szokás szerint 12-én szoktak aratni.
12. A keresetet az urasági fogattal szállították haza.

F. A gabona tisztítása.

XXXI. A gabonaszem tisztításának módja.

1. Rakás.
2. Szem v. mag, kalaháj /toklász/, pollva, törek.
- 3/a. Kézirostával és rostálógéppel.
- 3/b. Igen.
4. A szegény parasztok még az első világháboru után is kézirostával tisztították a gabonaszemet. A középparasztok nagy részének az első világháboru után volt rostálógépjük. Használatuk a **szocia-**lista mezőgazdaság kialakulásával megszűnt.
5. Mosással.
6. Kézirostával tisztítva rostálás.
Rostálógép segítségével szelelés.
7. Szórólapát, felezőseprű, felezőgrábla, kézirosta, mosóteknő, szárítóponyva.
8. Férfiak.
9. Kézirostával a nők.
10. A gépi cséplés kezdetéig.

XXXII. Szórás.

1. Szór.
2. Szelel.
- 1/b. Szegény parasztok.
- 1/c. Igen.
- 3/a. Tárgytalan./csürök nincsenek/
- 3/b. Szabadszérüm.
- 4,4/a,b. Tárgytalan.
- 5/a. Nem.
- 5/b. Szélben, széllel szembe szórva.

XXXIII. Szórás csürben, pajtában.

Tárgytalan.

XXXIV. Szórás szabadszérün.

1. Megfelelő erősségű szélben.
2. Szórást egy ember végzett, ritka esetben kettő./Ha sietni kellett a munkával a bizonytalan időjárás végett./
3. A szórólapáttal a csomóból kiemelt gabonát a szél ellenében félkörben előre dobta. A szórás erősségét mindig a szél határozta meg. A súlyosabb szemek messzire szóródtak, a könnyebbek közelebb. A sorrend így alakult: első buza, második buza, ocsu, pollva, lángó. A fölöző a hosszunyelű fölözőseprűvel a szem tetejéről a pollva felé hajtotta a szemet. A lehajtott polyvát a polyvahuzó gráblával a lábára huzta majd apró mozdulattal visszarugta a gráblára. Az így talált szemet baromfiak etetésére használták fel.
4. Lásd XXXI. fejezet 7 pontját.
5. A csomó mellől.
6. 6-8 keresztet.
8. Mutató ujjukat vízbe mártották vagy megnyálazták s ha az feltartva azonnal megszáradt a szél szórásra alkalmas volt.

XXXV. A szem tisztítása szelelőrostával.

1. Rostálás.
2. Szelelőrosta.
3. Az uraságok alkalmazták gazdaságukban, ezt látva a nagyobb gazdák is beszerezték. A gazdaegylet pedig a közjónak/bárki használhatta térítés fejében/ vásárolt egy rostát s a közép és szegényparasztok is ezen rostáltak. A használati időtől függően óránként 30 fill. fizettek.
4. A mag felmerésére vesszőkosarat, tekenőt, a törek és polyva elszállításához villát, a rostálásra váró szem felmeréséhez falapátot használtak.
5. Három elegendő volt; egy adogató aki a csomóból falapáttal vesszőkosárba merte a magot és felöntötte a garatra, egy hajtó és egy szedő, aki a rostált magot zsákba merte. Az adogató rendezte a töreket és a polyvát amíg a garat lejárt.
6. A rostát a csomó mellé helyezték kiterített ponyvára. Az adogató telemerte a kosarat és felöntötte a garatra. A hajtó egyenesen hajtotta a hajtókart. A szem a széldob előtti oldalt lejtő csatornán folyt le. A szélvitorla a polyvát kifujta; az első ocsu az első rostáról a rosta hátulján lehullott, a második ocsu a második rostáról baloldalon, a harmadik ocsu a jobboldali csatornán folyt le.
7. Rostálás és tisztálás.
8. A rostált gabonát még egyszer felöntötték.
9. Baromfiak etetésére.
10. Vetőmag tisztításra.

XXXVI. A mag tisztítása kézirostával.

1. Kézirosta.
- 1/a. Káva, kéreg és rostaszövet.
2. Mindig a nők.
- 3/a. Kézzel.
- 3/b. Ilyenre nem emlékeznek.

XXXVII.A gabona vizzel való tisztítása.

E vidéken nem volt szokásban.

XXXVIII.A mag kézzel való tisztítása.

Ilyenről sem tudnak.

G.A megtisztított szem felmerése és raktározása.

XXXIX.A szort vagy rostált gabona felmerése és bemérése.

1. Felszedés ,bemérés.
2. Rostálás után.
3. Gazda és segítők.
4. Seprüt, lapátot, felöntőt, szakajtót, zsákot, csapófát.
- 4/a. Dongája, alja, abroncsa, füle, csinja. A dongák alján eszközölt beróvás, ahová az alja deszkát illesztik, ez a csinja, a fenék alatti perem.
5. Először a gazda, azután az arató.
- 5/a. Külön helyezett gabonaszemekkel.
6. Mázsal. Pm. Lemázsalom a cséplő részt.
7. Minden 10-ik q. volt a géprész és ezt külön rakták. Cséplés végeztével egyenlítették.
8. A szedő falapáttal vékába merte a szemet.
9. A véka peremén felüli mennyiséget csapófával lehúzták.
10. Csapott véka.
11. Rugdosott véka.
12. A zsákos két kézzel visszatúrta a zsák száját. A szedő bal kézzel megfogta a véka fülét, jobb kezével a csinját és a gabonát a zsákba öntötte. A zsákos minden felöntésnél földhöz ütögette a zsákot s amikor megtellett, oldalt megrázogatta, száját bekötötte s eldöntötte.
- 13/a. A szérőről azonnal elszállították.
14. Mágla. Vastagon terített szalmára két zsákot egymás mellé fektettek, erre ujjabb kettőt amíg öt sor zsák lett.
15. Ponyvát, szalmát tettek rá.
16. A bemért gabonát azonnal elszállították.

XL.A zsákba szedett gabona behordása.

- 1/a. Közelre szállításnál a zsákokat sorba a szekér oldalához állították, hogy könnyebb legyen a levétel. Távolsági szállítás-kor az aljdeszkára szalmát tettek s a szekér első és hátsó részére 12-13 zsákot raktak.
- 1/c. Nem ismerik.
- 2/a. Három ember rakodott. Egyik a mágláról a zsákoló vállára segítette a zsákot, a zsákoló a vállán lévő zsákot a szeké-derékba csusztatta, a harmadik a szekéren állva rendezte a zsákokat.
3. A zsákoló a szekéroltalhoz állva vállára vette a kioldott zsákot s a tároló helyre érve elengedte a zsák száját; a kiürült zsákból kirázta a még esetleg benne lévő szemet.
4. Létrán, beépített falépcsőn.

XLI.A gabona tárolóhelye.

- 1/a. Ilyen tárolás nem volt szokásban.
- 1/b. Nem.
- 1/c. Igen. Az elcsépeelt gabonát zsákokból a padlásra öntötték. A nagygazdák hombárban, az uraságok magtárban tárolták.

XLII.A gabona tartása veremben.

Nem volt szokásban.

XLIII.A lakóépülettől külön álló gabonataratók.

A községben nincs és régebben sem volt.

XLIV.A gabona tartása a lakóépületben vagy más gazdasági célu épületben.

- 1/a. Padláson.
- 1/b. Nem.
- 1/c. Kamrában deszkából épített nagy ládákban, ezt hombárnak nevezték.
- 1/d. Csűrök itt nincsenek.
- 1/e. Tárgytalan.

2/a. Kenyér és takarmánygabonát egyaránt a padlás földjén tartották.

3. Kamra. Ilyen ma is látható Bereczk Viktor fő utca 44 sz. alatti házában.

4/a. Nem.

4/b. Nem.

4/c. A kamra mennyezetét 1 m-el lennebb építették mint a lakóház mennyezetét. Ebbe a részbe deszkából kettős rekeszt alakítottak, egyik rekeszben búzát a másikban rozst tartottak. A rekeszek nyitottak. Takarmánygabonát itt a padláson tárolták.

A tárolás más módja a községben ismeretlen.

H. A szalma és a törek összerakása,

XLV. A szalma és törek csomója.

1. Az összerakott alomszalma kazal.

1/c. A törek és polyva csomója csomó. - Ezt szalmával vastagon befödik, karókat támogatnak az oldalára, hogy az erős szél ne tudja megbontani és a szárnyasok se kaparhassák szét. Télen egyik végét kibontják és almolnak belőle.

2. Sarkos.

3. Hosszunyelű, kazalrakó villa.

5. Régebben három águ törekhányó villát, utóbbi időben négyágu gyári vasvillát.

6/a. Nem.

6/b. Szabadba.

7. Tárgytalan.

8. Szabadba.

8/a. Közös rakodóhely nem volt.

8/b. Telekben.

8/c. Tárgytalan.

9. Szérüskert nem volt.

10-14/b.Tárgytalan.

15. A kazalrakó régen hosszunyelű,háromágu kazlazó favillával dolgozott majd vasvillával.A kazalrakást ugy kezdték,hogy jó villányi szalmából szarvat gyürtek és azt a kazal sarkára tették,ráléptek majd a végén és oldalt szalmával foglalta. ugyanezt tette a többi három sarkon is,kazalközét szalmával megtömte oly módon,hogy a közepe mindig magasabb legyen. Amikor magasodni kezdett a kazal, a kazalrakó "szarvára" kiáltással jelezte,hogy valamelyik sarkára szarvat akar tenni és valaki alulról igazgassa,hogy jól fekszik-e a szarv.

16. A kereszték mennyiségétől függött,egyre-másra 5-6 lépés.

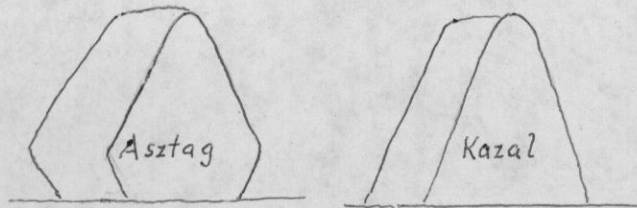
17. Szarval.

17/a.Szarv.

18. Amig tudták a földről adogatták fel a kazalrakónak,ha magasodott létrán,villával,kézről-kézre.

18/a.E vidéken ismeretlen.

19. A kazal alulról-felfelé keskenyedett,minden szarv rakáskor bejebb vették,a teteje csucsban végződött.

20. Amikor a kazalrakó két szarvat már egymás mellé tudott rakni a magasban,akkor a kettőt egy szarv-val lefoglalta.

21. A csucsban hosszan megtiporták /taposták/ és ujból szalmát raktak rá,hogy éle legyen.

22/a.Nem.

22/b.Póznával.

23. Ismeretlen művelet.

24-28.Tárgytalan.

29/a.A töreket és polyvát hosszan rakták.